

R e c e n z j a

rozprawy doktorskiej mgr Joanny Pękali pt. „*Etos współczesnego nauczyciela w opinii dyrektorów, nauczycieli oraz rodziców uczniów szkół i przedszkoli*”, Warszawa (Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny) 2015, s. 160, bibliografia (9 stron) + spis rysunków, spis tabel, Załączniki, jako odrębny oprawiony wolumen, zawierający wzory narzędzi badawczych (ankiety, wywiadu) oraz zapis wywiadów z dyrektorami badanych placówek oświatowych.

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska ma charakter empiryczny. Przedmiotem analiz teoretycznych i badań uczyniono problem etosu nauczyciela w opinii głównych podmiotów edukacyjnych: rodziców, dyrektorów szkół i przedszkoli oraz samych nauczycieli.

Należy już na wstępie podkreślić wagę podjętej tematyki, zarówno w jej odsłonięciu teoretycznym, jak i empirycznym. Nieczęsto bowiem problematyka etosu nauczycieli, ale także i innych grup zawodowych, była podejmowana w ostatnich latach w badaniach społecznych i pedagogicznych. Częściej nawiązywano do tej kategorii opisu zawodu nauczyciela w początkowym okresie polskiej transformacji, gdy dyskurs społeczny dotyczył poszukiwania adekwatnego modelu edukacji, a co za tym idzie tożsamości osobowej i zawodowej nauczyciela wobec wyzwań, jakie stwarzał nowy, otwarty, demokratyczny ustrój.

W nowych realiach następowało szybkie odchodzenie od najbardziej charakterystycznego dla polskiej tradycji kulturowej ujmowania zawodu nauczyciela w kategoriach roli społecznej, wyrażającej głęboki społeczny i kulturowy polski, inteligencki etos nauczyciela, jego poczucie misji, służby społecznej i powołania, a także świadomość przynależności do grupy społeczno zawodowej o elitarniej pozycji i prestiżu. Pojęcie roli społecznej zastąpiło bliskie jej angielskie *profession*, które oznacza coś więcej niż tylko zawód związany z nauczaniem, jak to najczęściej jest rozumiane. *Profession* oznacza, że nauczyciel jest profesjonalistą, a zatem kimś kto ma głębszą intelektualną świadomość etyczną i polityczną swej roli, poczucie autonomii osobowej i zawodowej, własne przekonania i wartości, zgodnie z którymi działa, postawę służby społecznej, nie zaś tylko pracy dla pensji, gotowość umysłu do ciągłego

rozwoju, poczucie osobistej i grupowej odpowiedzialności za etyczne standardy swej pracy i szereg innych.

Nie ulega wątpliwości, że zawód nauczycielski podlega współcześnie silnym napięciom i zmianom, co ma związek z różnymi, często sprzecznymi oczekiwaniami, jakie państwo i społeczeństwo formułuje wobec edukacji. Czy edukacja ma stać na straży kluczowych wartości społecznych, humanistycznych i kulturowych oraz ich przekazywania z pokolenia na pokolenie, w trosce o przyszłość narodu, społeczeństwa, państwa, demokratycznej, obywatelskiej wspólnoty, czy zaś ma być li tylko sferą usług publicznych, związanych z wąsko rozumianym nauczaniem i przygotowaniem jednostek do rynku pracy.

Powyższe konteksty rzutują na kategorie pojęciowe, które opisują zawód nauczyciela. Częściej w rozważaniach i badaniach empirycznych występują pojęcia z dziedziny ekonomii i biznesu, niż ze sfery humanistyki i pedagogiki. Pojęcia takie jak kariera, sukces zawodowy, awans zawodowy, standardy i procedury jakości, kultura organizacji, podzielenie wizji, charakterystyczne bardziej dla korporacji, niż szkoły - zdają się zastępować tradycyjne pojęcie etosu, satysfakcji, zaangażowania, świadomości roli społecznej. Postaje pytanie czy wobec dokonujących się przemian cywilizacyjnych i społeczno-kulturowych nauczyciele stanowią jeszcze grupę etosową, czy i jak kwestie te występują w ich świadomości, jak też w świadomości rodziców uczniów oraz władz oświatowych. Jest to interesujące pytanie oraz nowatorskie postawienie problemu w recenzowanej dysertacji doktorskiej. Jej Autorka, Pani mgr Joanna Pękala postanowiła kwestie te rozważyć tak na niwie teoretycznej, jak i przeprowadziła na ten temat obszerne ilościowe, jak i jakościowe badania empiryczne.

Podjęty w dysertacji problem naukowy ma wysoką wartość poznawczą oraz praktyczną. Przybliżenie bowiem wiedzy teoretycznej, jak i wyników badań na temat miejsca i uwarunkowań etosu w świadomości nauczycieli, jak i w odbiorze społecznym, ma duże znaczenie zarówno dla dalszego rozwoju tej problematyki na niwie pedeutologii, jak też dla praktyki kształcenia oraz doskonalenia zawodowego nauczycieli z różnego typu szkół i szczebli szkolnictwa oraz samego funkcjonowania szkół i innych placówek oświatowych.

Należy podkreślić, że Doktorantka zastosowała dosyć nowatorskie podejście badawcze w dwojakim jakby ujęciu: z uwagi na zakres badań, objęła nimi nauczycieli szkół i przedszkoli, rodziców uczniów i władze oświatowe (dyrektorów); następnie z uwagi na metody badań, zastosowała kwestionariusz ankiety (podejście ilościowe, wzmocnione odpowiednimi technikami statystycznymi), oraz podejście jakościowe, wywiady wraz z koncepcją ich interpretacji zgodnie z założeniami teorii ugruntowanej.